EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunta, Sivistysvaliokunta

LAUSUNTO

23.2.2026

Viite: EOAK/1293/2026

HALLITUKSEN KERTOMUS KIELILAINSÄÄDÄNNÖN SOVELTAMISESTA 2025 (K 20/2025 VP)

1 LAUSUNTOPYYNTÖ

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt oikeusasiamiehen lausuntoa otsikkoasiassa. Kertomuksessa on kyse kielilaissa ja sen nojalla annetussa asetuksessa säädetystä, kerran vaalikaudessa annettavasta seurantaraportista maan kielioloista. Edellinen kertomus on annettu vuonna 2021.

Perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Tarkastelen seuraavassa omia huomioitani kielellisten oikeuksien toteutumisesta laillisuusvalvonnassa tehtyjen havaintojen pohjalta edellisen kielikertomuksen antamisen jälkeen.

2 LAUSUNTO

2.1 Oikeusasiamiehen tehtävistä kielellisten oikeuksien toteutumisen valvonnassa

Kuten kertomuksessa todetaan, oikeusasiamies valvoo kielellisten oikeuksien toteutumista Suomessa (s. 45–46). Hallinnon keskeisten yleislakien konkretisoima hyvä hallinto on oikeusasiamiehen perusoikeuksien valvontatehtävän ydintä. Kielelliset oikeudet ovat vielä sikäli erikoisasemassa oikeusasiamiehen toiminnassa, että oikeusasiamiehen toimintakertomuksessa on vuodesta 1998 ollut jakso kielellisten oikeuksien laillisuusvalvontahavainnoista, nämä asiat on pääosin keskitetty yhdelle ratkaisijoista ja asiaryhmälle on määrätty

pääesittelijä. Tällä on osaltaan reagoitu tuolloiseen keskusteluun siitä, olisiko Suomeen tullut perustaa erillinen kieliasiamiehen virka.

Edellisen kielikertomuksen jälkeen (1.10.2022) voimaantulleen ylimpien laillisuusvalvojien välisestä tehtävien jaosta annetun lain 3 §:n mukaan oikeusasiamiehelle on keskitetty valvontatehtäviä, jotka liittyvät saamelaisille alkuperäiskansana turvattujen oikeuksien sekä romaneille ja muille ryhmille turvattujen oman kielen ja kulttuurin ylläpitämis- ja kehittämisoikeuksien toteutumiseen.

Vaikka kielellisiä oikeuksia koskevia asioita ei siten yleisesti olekaan osoitettu vain toiselle ylimmälle laillisuusvalvojalle, määrällisesti kantelut ovat kuitenkin painottuneet vanhastaan oikeusasiamiehelle.

Kielellisiä oikeuksia koskevia asioita on otettu tutkittavaksi myös eduskunnan oikeusasiamiehestä annetuin lain 4 §:n nojalla omasta aloitteesta.

Myös eri hallinnonalojen tarkastuksilla kiinnitetään vakiintuneesti muun tarkastustoiminnan ohella huomiota asiakkaan kielellisten oikeuksien toteutumiseen.

Kielellisiin oikeuksiin kiinnitetään huomiota myös annettaessa lausuntoja ministeriöille hallitusten esitysten luonnoksista sekä eduskunnalle hallitusten esityksistä.

Kuten kielikertomuksessa todetaan, oikeusasiamiehen käsittelemissä kieliasioissa on kyse perustuslain 17 §:n alaan kuuluvista asioista. Useimmin kyse on ensimmäisessä ja toisessa momentissa turvatusta oikeudesta käyttää omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä julkisen vallan velvollisuudesta huolehtia maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Sen sijaan kielikertomuksessa käsitellyt muut kielet eivät ole olleet laillisuusvalvonnassa esillä joko juurikaan tai lainkaan.

2.2 Kielellisten oikeuksien valvontakäytäntöä[1]

2.2.1 Yleistä

Kieliasioita on vuosina 2021–2025 ratkaistu vuosittain noin 40–80. Kieliasioissa toimenpiteisiin johtaneiden asioiden osuus on vanhastaan ollut korkea (noin 30–45 %) ja yleensä kanslian keskiarvoa korkeampi.

Suurin osa ratkaisuista on koskenut oikeutta saada palvelua ruotsin kielellä. Kielikertomuksessa todetaan, että vuoden 2024 kielibarometrin mukaan tyytymättömin kotikuntansa kielellisiin palveluihin on kaksikielisten kuntien ruotsinkielinen vähemmistö. Vähiten tyytyväinen valtion kielellisiin

[1] Tässä lausunnossa selostetuista ratkaisuista asteriskilla merkityt on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi.

palveluihin, kuten kunnallisiinkin palveluihin, on ruotsinkielinen vähemmistö. (s. 78)

Tapaukset, joissa kyse on ollut vieraiden kielten käytöstä viranomaisen toiminnassa, koskevat kummankin kansalliskielen asemaa.

Viime vuosina on ollut havaittavissa, että kielikantelut koskevat yhä useammin tiedottamista ja opastusta eri muodoissaan kuin konkreettisia asiakaspalvelutilanteita tai asian käsittelyä viranomaisessa. Kielikanteluiden painopiste on siten siirtynyt perinteisen viranomaisasioinnin kielikysymyksistä viranomaisten verkkosivujen, sosiaalisen median käytön ja yksittäisten varsin erityistenkin kielikysymysten samoin kuin vieraiden kielten käytön arviointiin. Sähköisten palveluiden ja niiden käytön yleistyminen – henkilökohtaiseen kontaktiin perustuvan asioinnin vähentyessä – heijastuu myös kielikanteluiden teemoihin.

2.2.2 Palvelun saaminen ja asian käsitteleminen

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on vuosina 2021–2025 arvioitu ruotsinkielisen palvelun saamista tai asian käsittelemistä ruotsiksi esimerkiksi seuraavissa asioissa:

- Olen kiinnittänyt huomiota esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden saamiseen, kun kyse on äidinkieleltään ruotsinkielisistä asiakkaista. (3925/2021*, 8525/2021*)

- Kaupungin tapa järjestää ruotsinkielinen varhaiskasvatus suomenkielisen ja ruotsinkielisen pienryhmän yhteistoimintana ei parhaalla mahdollisella tavalla turvannut kielellisiä oikeuksia, eikä kaupunki siten ollut täysin edistänyt perustuslaissa turvattua oikeutta omaan kieleen (117/2024*).

- Kaksikielisen kunnan työllisyyspalvelut tarjosi psykologipalvelut tulkin välityksellä ruotsinkieliselle asiakkaalle. Koska kaksikielisen viranomaisen on käytettävä yksityishenkilön kieltä ilman tulkkia ja käännösapua, työllisyyspalvelut menetteli virheellisesti työvoimapalveluja järjestäessään (2029/2024). Kielikertomuksessa todetaan, että Folktingetin mukaan kielilain vastainen suomi-ruotsi-tulkkauksen käyttäminen kaksikielisissä viranomaisissa yleistynyt (s. 79).

- Kantelijan perustuslaissa turvattu oikeus käyttää omaa kieltään ei toteutunut kaksikielisessä hyvinvointialueen asiakaspalvelussa, kun hän ei voinut käyttää ruotsia asioinnissaan (1286/2024).

- Kantelijan kielelliset oikeudet eivät toteutuneet, kun hän ei ollut saanut käräjäoikeuden tiedoksiantoa omalla kielellään. Kielellisten oikeuksien toteutuminen on tärkeä osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä (2430/2024*).

- Usein kanteluissa on kyse päätöksen saamisesta oikealla kielellä. Yksikielisen kaupungin olisi ollut perusteltua antaa kantelijalle kielilain nojalla maksuton virallinen käännös oikaisuvaatimukseen annetusta päätöksestä (718/2024*). Asiakirjapyyntöön annettu kielteinen päätös olisi tullut laatia alun perin asian käsittelykielellä ruotsiksi (1848/2024*). Vankilan, jossa lainsäädännön mukaan on kaksikielinen osasto, olisi tullut antaa vangille hakemuslomakkeet ja osaston päiväohjelma ruotsin kielellä. Lisäksi vankila menetteli virheellisesti, kun se oli antanut hallintopäätöksen osittain suomen ja osittain ruotsin kielellä (3623/2024).

2.2.3 Englannin kieli ja kansalliskielten asema

Myös vieraskielisen elementin omaksuminen viranomaistoimintaan on ollut yhä useammin esillä kielikanteluissa. Viime vuosina on usein johtanut moitteeseen se, että viranomaismenettelyyn on ilman lain tukea omaksuttu yksinomaan vieraskielistä elementtiä kansalliskielet kokonaan syrjäyttäen. Oikeusasiamiehen ratkaisuissa on useaan otteeseen muistutettu viranomaisia kielilain 35 §:n 3 momentin velvoitteesta vaalia toiminnassaan maan kielellistä kulttuuriperintöä ja edistää molempien kansalliskielten käyttämistä.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä vuosina 2021–2025 on arvioitu viranomaisen englannin kielen käyttöä ja kansalliskielten asemaa esimerkiksi seuraavissa asioissa:

- Ilmailun poikkeamailmoitusjärjestelmä ei ollut saatavilla kansalliskielillä, minkä vuoksi se ei ollut kielilain velvoitteiden mukainen. Ilmailun turvallisuuden takaamiseksi ja EU-poikkeama-asetuksen tehokkaan täytäntöönpanon vuoksi Euroopan unionin alueen yhteisen poikkeamailmoitusjärjestelmän käyttöä ei sinänsä ollut perusteltua kyseenalaistaa. Asianmukaisella ohjeistuksella oli tässä tapauksessa merkittävä rooli viranomaisen kielellisten velvoitteiden ja toisaalta hallinnon asiakkaiden kielellisten oikeuksien toteuttamisessa (4806/2025*).

- Valtion viraston valtiolle.fi-palvelussa vain englanniksi julkaisemat työpaikkailmoitukset olivat lainvastaisia (6227/2022*; myös 974/2021 ja 1808/2021).

- EU:n koronatodistuksessa käytettävissä kielissä lähtökohtana oli, että kansalliskieliset tekstit ovat ensisijaisia; todistuksen eräät tiedot olivat kuitenkin ensisijaisesti englanniksi ja toissijaisesti kansalliskielillä (7210/2021*, 6660/2022*).

2.2.4 Tiedottaminen

Verkkotiedottamista koskevissa asioissa viranomaista on usein moitittu siitä, että suomenkielinen tiedottaminen on ollut ruotsinkielistä olennaisesti runsaampaa tai suomenkieliset verkkosivut on otettu käyttöön

ruotsinkielisiä aiemmin niin, että tietoa ei ole ollut lainkaan saatavilla toisella kansalliskielellä. Tulkinnanvaraisuutta on kuitenkin siinä, milloin verkkosivustojen kieliversioiden vaihtelut mahtuvat lain sallimiin rajoihin, kun vaihtelua voi olla esimerkiksi siinä, mitä aineistoa sivuilla ylipäätään julkaistaan, siinä, miten laajasti erikielisiä aineistoja julkaistaan suhteessa toisiinsa, sekä siinä, millä aikataululla erikielistä aineistoa julkaistaan.

Sosiaalinen media on tuonut oman tulkinnanvaraisuutensa, koska se eroaa perinteisistä kielilain säätämisen aikaisista tiedotuskanavista, joita olivat esimerkiksi kunnan tiedotuslehdet tai viranomaisen viralliset, varsin muuttumattomat verkkosivut. Kielilain tiedottamista koskevaa sääntely on nykyisessä – sääntelyn valmisteluvaiheeseen nähden olennaisesti muuttuneessa – toimintaympäristössä osin vanhentunutta ja tulkinnanvaraista. Kyse on siitä, soveltuvatko viranomaisen tiedottamista koskevat kielelliset velvoitteet sellaisenaan sosiaaliseen mediaan. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännön mukaan olisi vaikea perustella, miksi kansalliskieliä ei tulisi kohdella tasapuolisesti myös sosiaalisessa mediassa.

Esillä on ollut myös se, mitkä ovat viranomaisten velvoitteet julkaista verkkosivustoillaan tietoa saamen kielillä sekä suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä ja mitkä ovat kunnan velvollisuudet saamelaisten kotiseutualueella tulkkauksen järjestämisessä ja sosiaalisen median viestinnässä. Tasapuolisen kohtelun ja kielellisen yhdenvertaisuuden kannalta on myös ongelmallista, jos tietoa on saamen kielillä saatavilla selvästi suppeammin kuin suomen kielellä. Kuntastrategiaa ja työpajoja koskevien tiedotteiden osalta oli tärkeää, että saamen kielet enenevässä määrin näkyisivät kunnan kaikessa viestinnässä, myös sosiaalisessa mediassa (7627/2023*).

2.2.5 Ilmoitukset, opasteet ja nimet

Opasteiden, ilmoitusten ja nimien kieli on perinteinen kielikanteluiden aihe.

Opasteiden kielen määräytyminen on sinänsä varsin yksiselitteistä oikeudellisilta lähtökohdiltaan. Vuonna 2024 ratkaisemani tapaus Helsinki-Vantaan lentoaseman opasteiden kielestä oli kuitenkin poikkeuksellinen. Niissäkin englannin kieli oli vahvasti näkyvillä, paikoin jopa enemmän kuin suomi ja ruotsi. Tapauksen teki kuitenkin poikkeukselliseksi ja tulkinnanvaraiseksi se, että lentoasemarakennuksessa on samoissa tiloissa erilaisia ja eri toimijoiden opasteita. Niistä oikeusasiamies voi arvioida vain lentokentällä toimivien viranomaisten (Tulli, Rajavartiolaitos ja Poliisi) tehtäviin ja lentokenttää ylläpitävän valtionyhtiö Finavian hoitamiin julkisiin hallintotehtäviin (lähinnä turvatarkastus) liittyviä opasteita. Finavian lentoasemaliiketoimintaan liittyvät opasteet ja yksityisten elinkeinonharjoittajien opasteet jäävät toimivallan ulkopuolelle (6060/2023*).

Edellä todettu johtuu siitä, että oikeusasiamiehen toimivaltuudet ja kielilain soveltamisala eivät ainakaan täysin kata toisiaan, mikä poikkeaa muiden hallinnon keskeisten yleislakien lähtökohdista. Oikeusasiamies voi valvoa

kielellisiä oikeuksia laajimmillaan, kun yhtiö hoitaa julkisia hallintotehtäviä. Tällöin niiden kielelliset velvoitteet ovat samat kuin viranomaisilla. Jos yhtiön palvelu täyttää oikeusasiamiehen toimivaltasäännöksen (PL 109 §) julkisen tehtävän kriteerit olematta kuitenkaan julkinen hallintotehtävä, oikeusasiamies voi arvioida kielellisten oikeuksien toteutumista kielilain 24 §:n mukaisen suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Jos yhtiön palvelu ei ole tulkittavissa edes julkiseksi tehtäväksi, oikeusasiamies ei voi lainkaan arvioida asiaa.

Muista ratkaisuista mainitsen esimerkkeinä seuraavat:

- Kaksikielisen viranomaisen tulee yleisölle tarkoitetuissa opasteissaan käyttää molempia kansalliskieliä (5420/2024*, 4468/2024* ja 3449/2023*).

- Kaksikielisen viranomaisen tulee noudattaa palveluidensa nimeämisessä kielilakia eikä käyttää ainoastaan englanninkielistä nimeä (386/2023*). Lisäksi englanninkielisellä viestinnällä ei voida sivuuttaa kansalliskieliä kokonaan tai korvata toista niistä (7196/2024*).

- Kaksikielisen viranomaisen virkamiehen tai työntekijän hyödyntäessä sähköpostijärjestelmässä olevaa mahdollisuutta ulkoisen automaattisen poissaoloviestin lähettämiseen kyseinen viesti on kielellisten oikeuksien tasavertaiseksi toteutumiseksi tarpeen laatia sekä suomeksi että ruotsiksi (esim. 4151/2025).

2.3 Kielellisten oikeuksien valvontakäytäntöä sivistysvaliokunnassa käsiteltävissä asiaryhmissä

Sivistysvaliokunnan käsiteltävänä olevissa asiaryhmissä on oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä vuosina 2021–2025 tarkasteltu kielellisiä oikeuksia esimerkiksi seuraavissa asioissa:

- Kaupungin tapa järjestää ruotsinkielinen varhaiskasvatus suomen- ja ruotsinkielisen pienryhmän yhteistyössä ei parhaalla mahdollisella tavalla turvannut kielellisiä oikeuksia, eikä kaupunki siten ollut täysin edistänyt perustuslaissa turvattua oikeutta omaan kieleen (117/2024*).

- OA esitti opetus- ja kulttuuriministeriölle täsmennettäväksi tutkintoasetuksen sääntelyä, joka koski opiskelijoiden vapauttamista säädetyistä kielitaitovaatimuksista. Yliopisto voi erityisestä syystä vapauttaa opiskelijan säädetyistä kielitaitovaatimuksista, mutta erityistä syytä ei ole lähemmin määritelty (1493/2022* ja 2177/2022).

- Hakijoiden erilainen kohtelu kielitaidon osoittamiseksi yliopistojen opiskelijavalinnoissa ei perustunut lakitasoiseen sääntelyyn. Yliopistot ilmoittivat, että vuoden 2021 valintaperustesuosituksissa suomen/ruotsin äidinkielenä ja suomen/ruotsin toisena kielenä ylioppilastutkinnossa suorittaneet oli saatettu keskenään samaan asemaan kielitaidon osoittamisen suhteen (738, 792, 940, 1242 ja 2110/2020).

- Moitteisiin johtivat seuraavat vain englanniksi nimetyt viranomaisten tapahtumat, palvelut ja opasteet: kaupungin koulun pihoille sijoitettujen kiusaamista ehkäisevien tolppien nimeäminen Safety Zoneksi (3449/2023*), Helsingin kaupungin oppimisen tapahtuman nimeäminen Helsinki Education Weekiksi (6847/2021*), kaupungin harrastepalveluiden nimeäminen EasySportiksi ja FunActioniksi (386/2023*) sekä uimarannan yksinomaan englanninkieliset opasteet (3839/2022*).

2.4 Kielellisten oikeuksien huomioiminen hallitusten esityksistä ja niiden luonnoksista annetuissa lausunnoissa

Kielellisiin oikeuksiin kiinnitetään huomiota myös annettaessa lausuntoja ministeriöille hallitusten esitysten luonnoksista sekä eduskunnalle hallitusten esityksistä.

Vuonna 2025 olen esimerkiksi lausunnossani hallituksen esityksestä eduskunnalle sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 124/2025 vp) kiinnittänyt huomiota siihen, että Suomi.fi-viestit -sovelluksen tai -verkkopalvelun käyttöliittymä ja postilaatikko eivät tue saamen kieliä, vaikka henkilöt velvoitetaan käyttämään kyseistä palvelua (EOAK/7713/2025*).

Kiinnitin saamenkielisten kielellisiin oikeuksiin huomiota myös lausunnossani hallituksen esityksestä eduskunnalle sähköistä tiedoksiantoa Verohallinnossa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 157/2025 vp), (EOAK/7714/2025*).

Olen korostanut sitä, että perustuslakivaliokunta on jo edellisestä kielikertomuksesta (K 21/2021 vp) antamassaan mietinnössä korostanut, että kielilaista, saamen kielilaista ja viittomakielilaista seuraavat velvoitteet on otettava huomioon luotaessa uusia digitaalisia palveluita ja järjestelmiä. Valiokunta on pitänyt tärkeänä, että kielelliset perusoikeudet otetaan huomioon palvelujen kehittämisen alkuvaiheesta alkaen ja että digitaalisia palveluita kehitetään rinnakkain eri kieliversioina (PeVM 5/2022 vp, kohta 5).

2.5 Eräitä lainsäädäntöesityksiä

Vuosina 2021–2025 OA Jääskeläinen on muun muassa esittänyt oikeusministeriölle lausuntopalvelun käyttöohjeiden tarkistamista viranomaisten kielellisten velvoitteiden osalta (3445/2022*). OA on myös esittänyt opetus- ja kulttuuriministeriölle täsmennettäväksi tutkintoasetuksen sääntelyä, joka koski opiskelijoiden vapauttamista säädetyistä kielitaitovaatimuksista. Yliopisto voi erityisestä syystä vapauttaa opiskelijan säädetyistä kielitaitovaatimuksista, mutta erityistä syytä ei ole lähemmin määritelty. OA piti olennaisena, että sääntely olisi selkeä ja järjestetty oikealla säädöstasolla, jotta yliopistot kykenisivät tekemään

sellaisia ratkaisuja, joita sääntelyllä tavoitellaan ja ratkaisut turvaisivat opiskelijoiden yhdenvertaisuuden (1493/2022* ja 2177/2022).

Olen esittänyt oikeusministeriön ja valtiovarainministeriön harkittavaksi, voidaanko julkishallinnon henkilöstön kielellinen yhdenvertaisuus saavuttaa voimassa olevan lainsäädännön puitteissa vai vaatiiko se muutoksia (7198/2022*).

2.6 Vireillä olevat omat aloitteet

Turun vankilan tarkastuksella vuonna 2025 ilmeni, että vankilassa ja sen järjestyssäännöissä ei enää ollut tiettyä nimettyä kaksikielistä osastoa. Tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella otin omasta aloitteestani tutkittavaksi vankiloiden kaksikielisten osastojen järjestämisen ja niiden toiminnan kielellisten oikeuksien näkökulmasta.

AOA Maija Sakslin on ottanut omasta aloitteestaan tutkittavaksi, miten eri viranomaiset ovat ottaneet käyttöönsä tietojärjestelmiä, jotka tukevat saamen kielten erikoismerkkejä (EOAK/897/2022).

2.7 Yhteenveto

Kielellisiä oikeuksia koskevia asioita ei yleisesti ole osoitettu vain toiselle ylimmälle laillisuusvalvojalle. Määrällisesti nämä asiat ovat kuitenkin painottuneet vanhastaan oikeusasiamiehelle.

Oikeusasiamiehen käsittelemissä kieliasioissa on kyse perustuslain 17 §:n alaan kuuluvista asioista. Useimmin kyse on oikeudesta käyttää omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä julkisen vallan velvollisuudesta huolehtia maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Sen sijaan kielikertomuksessa käsitellyt muut kielet eivät ole olleet tarkastelujaksolla laillisuusvalvonnassa esillä joko juurikaan tai lainkaan.

Kielikanteluiden painopiste on siirtynyt perinteisen viranomaisasioinnin kielikysymyksistä viranomaisten verkkosivujen, sosiaalisen median käytön ja yksittäisten varsin erityistenkin kielikysymysten samoin kuin vieraiden kielten käytön arviointiin. Sähköisten palveluiden ja niiden käytön yleistyminen – henkilökohtaiseen kontaktiin perustuvan asioinnin vähentyessä – heijastuu myös kielikanteluiden teemoihin.

Verkkotiedottamista koskevissa asioissa viranomaista on usein moitittu siitä, että suomenkielinen tiedottaminen on ollut ruotsinkielistä olennaisesti runsaampaa tai suomenkieliset verkkosivut on otettu käyttöön ruotsinkielisiä aiemmin niin, että tietoa ei ole ollut lainkaan saatavilla toisella kansalliskielellä.

Sosiaalinen media on tuonut oman tulkinnanvaraisuutensa. Kielilain tiedottamista koskevaa sääntely on nykyisessä – sääntelyn valmisteluvaiheeseen nähden olennaisesti muuttuneessa –

toimintaympäristössä osin vanhentunutta ja tulkinnanvaraista. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännön mukaan olisi kuitenkin vaikea perustella, miksi kansalliskieliä ei tulisi kohdella tasapuolisesti myös sosiaalisessa mediassa.

Viime vuosina on usein johtanut moitteeseen se, että viranomaismenettelyyn on ilman lain tukea omaksuttu yksinomaan vieraskielistä elementtiä kansalliskielet kokonaan syrjäyttäen. Tämä on antanut oikeusasiamiehelle myös aihetta muistuttaa viranomaisia kielilain 35 §:n 3 momentin velvoitteesta vaalia toiminnassaan maan kielellistä kulttuuriperintöä ja edistää molempien kansalliskielten käyttämistä.

Oikeusasiamiehen toimivaltuudet ja kielilain soveltamisala eivät täysin kata toisiaan, kun on kyse esimerkiksi palvelua tuottavista valtionyhtiöistä. Oikeusasiamies voi valvoa kielellisiä oikeuksia laajimmillaan, kun yhtiö hoitaa julkisia hallintotehtäviä, jolloin sen kielelliset velvoitteet ovat samat kuin viranomaisella. Jos yhtiön palvelu täyttää oikeusasiamiehen toimivaltasäännöksen (PL 109 §) julkisen tehtävän kriteerit olematta julkinen hallintotehtävä, oikeusasiamies voi arvioida kielellisten oikeuksien toteutumista kielilain 24 §:n mukaisen suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Jos yhtiön palvelu ei ole tulkittavissa edes julkiseksi tehtäväksi, oikeusasiamies ei voi lainkaan arvioida asiaa kielellisestäkään näkökulmasta.

2.8 Lopuksi

Olen oikeusasiamiehen kertomuksessa vuodelta 2024 todennut kertomuspuheenvuorossani, että kielilaki on ollut voimassa jo pitkään, yli 20 vuotta, eikä se anna aina yksiselitteisiä vastauksia tulkintatilanteissa. Tämä on toisaalta välttämätöntä yleislainsäädännön luonne huomioiden. Myös kielilakia ja saamen kielilakia olisi kuitenkin hyvä määräajoin tarkastella. Oikeusministeriöön vuonna 2024 tekemälläni tarkastuksella (6875/2024) kävi ilmi, että pohdintoja onkin jo ollut vireillä näiden lakien osalta. Toivon, että nuo pohdinnat lähitulevaisuudessa muuttuisivat myös konkretiaksi.

Pidän tärkeänä, että valtioneuvosto seuraa kielilainsäädännön soveltamista, kielellisten oikeuksien toteutumista, maan kielisuhteita sekä suomen ja ruotsin kielten kehitystä sekä antaa eduskunnalle vaalikausittain kertomuksen. Nyt käsiteltävänä oleva kielikertomus antaa mielestäni hyvän kuvan kielilainsäädännön soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Kertomuksessa on asianmukaisesti huomioitu myös eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytäntö, joka sivistysvaliokunnan toimialalla ei tosin ole ollut kovin runsaslukuinen.

Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijäneuvos Heini Färkkilä

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.